

Sedemdesiatnik Pavol Petrus

Vývin povojnového slovenského literárnovedného myslenia je pevne spojený s menom jubilanta prof. PhDr. Pavla Petrusa, DrSc., ktorý sa 3.11.1997 dožil sedemdesiatky. Toto jubileum je príležitosťou naznačiť povahu jeho literárnovednej koncepcie a vedeckých výsledkov, ktorými obohatil poznanie o slovenskej literatúre.

Vstup P. Petrusa do vedy o literatúre, osobitne do kritického myslenia o nej bol v mnohom podnecujúci. Napríklad v päťdesiatych rokoch sa aj jeho zásluhou začali ventilovať teoreticko-poznávacie, literárno-estetické, ako aj prakticko-organizačné otázky slovenskej literatúry pre deti a mládež. Od kritických analýz konkrétnych textov detskej literatúry prechádza P. Petrus na rovinu zovšeobecňovania problematiky tvorby slovesného textu detskej literatúry. Kým v kritike a výklade textu zdôrazňuje ako východisko identifikácie jeho hodnoty ideovo-didaktický zreteľ, čo postrehla a s čím polemizovala aj dobová kritika (M. Šalingová, J. Poliak), v uvažovaní o širších problémoch tejto literatúry (výrazne o tom svedčí jubilentova rigorózna práca *Kapitoly z dejín slovenskej literatúry pre mládež*) naznačil, že práve otázky hodnotenia patria k najzložitejším otázkam vo sfére slovesnej umeleckej spisby. Tento poznatok skrýval v sebe viacero otvorených problémov, smerujúcich ku kritike hodnotového procesu v literatúre (napríklad k funkcii literárnej kritiky v dejinách slovenskej literatúry, k spôsobu hodnotenia literárneho diela, k typológii literárnokritických postojov a pod.), ktoré Petrus neskôr rozpracoval. Osobitne ho zaujal vývinový aspekt slovenskej literárnej kritiky v posledných desaťročiach 19. storočia, ktorý sledoval v troch polohách: **internej** (štúdia o problémoch realizmu v literárnokritickom diele Františka Votruba a kandidátska práca venovaná jednej etape vajanskovsko-škultétyovskovo-lčkovskej literárnej kritiky), **externo-kontaktovej** (riešenie otázky vzťahu domácej kritiky k inonárodným literatúram) a **kritickej** (pokusy o syntetický náčrt literárnokritických ohlasov autorov na diela z obdobia realizmu – Jégé, Kukučín).

P. Petrus sa v zmysle svojej pracovnej metódy dotkol aj literárnej komparatistiky. V teórii, aj pod vplyvom historicky podmienenej „scientifikácie“ literárnej histórie, sa pokúsil obhájiť svoj teoretický projekt viacdimenzionálnej povahy literárnej vedy, a tým pomôcť literárnokomparatistickému výskumu, podobne ako literárnej genológii a textológii zasa pomohol hľadať aj vlastné metodické východiská skúmania. Krajnosť tejto systematizácie bola zrejma neskôr aj samému jubilantovi, čoho dôkazom sú jeho korekcie v úvahách o vzťahu genologického a komparatistického aspektu v literárnohistórickom výskume. Účasť P. Petrusa na tvorbe kapitol o slovenskej literatúre obdobia realizmu v dvoch typoch *Dejín slovenskej literatúry* (1960, 1962, 1965, 1984) je zrkadlom jubilentovho uvažovania o historicko-genetickej, vývinovej a aktuálnej hodnote literárneho diela a procesu. Jeho rozbor diel autorov–realistov (Jégé, Timrava, Hviezdoslav, Jesenský, ale najmä S. H. Vajanský) svedčia o utváraní si názoru na moderné chápanie vzťahu literárneho javu a proce-

su. V tomto zmysle možno pochopiť aj autorovo viacročné namáhavé hľadanie a systematizovanie významotvorných argumentov mimoliterárnej povahy, vzťahujúcich sa na tvorbu a život S. H. Vajanského. Trojzväzkové knižné dielo *Korešpondencia S. H. Vajanského*, rukopis *Lúboštné listy Svetozára Hurbana a Idy Dobrovitsovej* a menšie korešpondenčné celky (*Vzájomná korešpondencia S. H. Vajanského s Fridrichom Kafendom*, *Z korešpondencie Oskára Asbótha s Jozefom Škultéty* a *S. H. Vajanským*) spolu s teoretickými „vstupmi“ do metodiky práce s korešpondenčným materiálom sú vskutku **epištolologickým dielom jubilanta**, ako ho nazval Albín Bagin pri autorovej päťdesiatke. V prípade Boženy Slančíkovej Timravy to platí dvojnásobne. P. Petrus vydaním *Listov* svojej rodáčky poskytol pre literárneho historika i laika, nepoznajúceho intímnejšie autorkino dielo, možnosť študovať odvrátenú stranu jej diela. Tieto listy, ako zdôraznila ich recenzentka M. Mikulová „potvrdzujú, akým dôležitým prostriedkom sebavyjadrenia bola jej tvorba. Až v nej, najmä v autobiografických novelách (*Skúsenosť*, *Boj*, *Bál*, *Nemilí*, *Veľké šťastie*, *Všetko za národ*) sa Timrava pod rúskom fikcie a štylizácie odvažuje hovoriť o sebe s neobvyklou a na obdobie svojho vzniku až provokatívnou otvorenosťou“. P. Petrus týmto edičným činom potvrdil, že jeho prístup k vydaniu listového materiálu je historicky inšpiratívny a v mnohých smeroch priekopnícky.

Podrobný prieskum tejto i ďalšej literárnovednej práce P. Petrusa, ktorý nie je cieľom tejto krátkej hodnotiacej skice, dá odpoveď na jeho celé, nateraz zd'aleka neukončené vedecké dielo. Určite podčiarkne úsilie o vedecký presný opis literárneho diela, o hľadacstvo v oblasti systematizácie pramenného materiálu, isto poukáže na možnosti a obmedzenia štruktúrno-morfologického prístupu k umeleckému textu. Pri výklade vedeckého diela P. Petrusa nebudú chýbať pohľady na jeho komparatistické štúdie, na výskum štruktúry lexiky umeleckých textov, na autorov záujem o šafárikovskú problematiku i jeho aktivity pri vydávaní diela P. J. Šafárika, či na jeho osobitné formy spájania pramenných a literárnohistorických poznatkov, ako o tom svedčia tri autorove knihy – *Janko Jesenský. Nepokorený smiech a vrásky sveta*; *S. H. Vajanský. Zápas o hľadania v zrkadlení času*; *B. S. Timrava. Trpké ovocie z novohradskej planiny*. Napokon pripomeniem tie kľúčové fakty z Petrusovej biografie, ktoré určitým spôsobom zasiahli do formovania jeho vedeckej, pedagogickej a širšej kultúrnotvornej práce. Napríklad rodný Novohrad – v ňom treba hľadať, okrem iného, prameň autobiograficky motivovaných podnetov Petrusovho vyrovnávania sa s prózou slávnej Polichnianky. Prešov, najmä vysokoškolský, má v živote P. Petrusa osobitné miesto, spája sa jednak s jeho pedagogickou činnosťou docenta a profesora na Katedre slovenského jazyka a literatúry na FF UPJŠ a Prešovskej univerzity, s prácou akademického funkcionára na FF UPJŠ a vedúceho katedry slovenského jazyka a literatúry, s jeho záujmom o rozvoj umeleckej slovesnej tvorby a literárnej vedy na východe Slovenska, s výchovou učiteľského dorastu a mladých vedeckých aspirantov, so spoluprácou na tvorbe vysokoškolských a stredoškolských učebných textov literatúry, slovom na tvorení kultúry v tom najširšom zmysle slova.

Vedecké, organizačné i pedagogické aktivity prof. Petrusa sú rôznorodé a široké. Chcel som niektoré z nich pripomenúť, na niektoré osobitne upozorniť, najmä na tie, ktoré, dúfam, nebudú chýbať v práci jeho budúceho monografistu.

Ján Gbúr